

теоретичної конф. (м. Київ, 09 квітня 2016 р.) / [ред. кол. : В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. – К.: НАВС, 2016. – С. 33-35.

4. Малишев Б.В. Загальна Декларація прав людини 1948 року та сучасне право розуміння / Б.В. Малишев // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 3 (11). – С. 147-160

5. Маренич А.І. Наслідки євроінтеграції : соціальний аспект [Електронний ресурс] // Фінансовий простір. – 2013. – № 4. – С. 209-214. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4_25.

6. Міжнародний білль про права людини. Виклад фактів / Харківська правозахисна група. – Харків: Фоліо, 2004. – 62 с.

7. Слюсар К.С. Універсалізація як основа розвитку нових поколінь прав людини / К.С. Слюсар // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – 11 (№11-12). – С. 277-279.

8. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

9. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 5 : П - С. – 2002.

**Доцент кафедри теорії держави та права
НАВС, к.ю.н.**

Кривицький Юрій Віталійович

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Особливості нинішнього етапу історії України зумовлюються головним чином утвердженням незалежної країни, яка має стати демократичною соціальною правовою державою, та формуванням соціально орієнтованої ринкової економіки. Здійснення цих фундаментальних перетворень в українському суспільстві є неодмінною передумовою його самозбереження, переходу до гідного існування й поступу в сучасному світі.

Політика реформування в Україні пов'язана з реаліями посттоталітарного суспільства, а відтак спрямована на поєднання загальнодемократичних завдань із специфічними завданнями, що впливають з конкретно-історичних умов сучасного розвитку. Важливою складовою політики реформування та значною мірою гарантом її послідовності й ефективності є правова реформа [1, с. 18].

Водночас головна ідея правового прогресу українського суспільства полягає в утвердженні в Україні конституційно визнаного принципу верховенства права, відповідно до якого, зокрема непорушні та невідчужувані права і свободи людини мають бути обов'язковими для законодавчої, виконавчої влади і правосуддя як безпосередньо чинне позитивне право [2, с. 5].

З огляду на це, особливої актуальності набуває теоретико-методологічне осмислення верховенства права в якості мети, завдання та принципу правової реформи. При цьому, беручи до уваги плюралізм точок зору вітчизняних і зарубіжних учених на природу верховенства права [3, с. 9 – 11] та правової реформ [4, с. 71; 5, с. 77 – 78], в межах цієї наукової розвідки розглянемо лише окремі аспекти взаємозв'язку верховенства права й правової реформи.

Так, правова реформа, що має своєю кінцевою метою створення основ правової держави, покликана вирішити значне коло питань, від яких багато в чому залежатиме правове забезпечення економічного, політичного, соціального розвитку суспільства. Перш за все це проблеми забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя, підвищення рівня правової культури населення, суттєве поліпшення чинного законодавства, реформування діяльності всієї системи судових органів, а також органів прокуратури та внутрішніх справ [6, с. 1]. Враховуючи те, що в поняття правової системи включаються правові доктрини, норми та інститути права, процеси правотворення і правореалізації, правова реформа виступає передусім як реформа законодавства й покликана забезпечити верховенство права в усіх сферах життя суспільства, зміцнити механізм підтримки правопорядку [6, с. 6].

Відповідно до позиції П.М. Рабіновича кінцевою метою, найважливішим соціальним призначенням реформи правової системи є перетворення її на ефективний інструмент формування

громадянського суспільства з ринковою соціально орієнтованою економікою, яке характеризуватиметься утвердженням в Україні верховенства права, тобто реальним забезпеченням юридичними засобами максимально можливого здійснення, надійної охорони й захисту прав та свобод людини і громадянина. Досягнення цієї мети означатиме побудову правової держави як держави прав людини. Узагальненим показником досягнення зазначеної мети, а отже, свідченням реального здійснення правової реформи, буде впровадження в суспільне життя таких гуманістичних засад:

- повне закріплення в законах і гарантований юридичний захист усіх основних прав і свобод людини та громадянина;
- встановлення юридичної рівності суб'єктів права перед державою та перед законом;
- утвердження такого стану, коли лише закон (або у відповідних випадках ратифікований міжнародно-правовий акт) виступатиме офіційним джерелом юридичних прав і обов'язків особи;
- врегулювання поведінки людей та їх об'єднань, як правило, за загальнодозволенним принципом: «Дозволено вчиняти все, крім того, що прямо заборонене законом»;
- врегулювання діяльності органів, службових і посадових осіб держави за спеціально дозволенним принципом: «Можна вчиняти лише те, що прямо дозволено законом»;
- закріплення в законах, інших нормативно-юридичних актах ефективних процедурно-процесуальних механізмів (порядків) здійснення, охорони та захисту юридичних прав і виконання обов'язків людей та інших суб'єктів суспільного життя;
- реальна можливість розв'язання будь-яких суперечок, конфліктів з приводу здійснення прав та обов'язків шляхом звернення до суду як найбільш ефективної в захисті прав людини державної інституції.

В Україні втілення принципу верховенства права, резюмує П.М. Рабінович, означатиме наступне: вся законотворча та підзаконна нормативна діяльність держави в усіх галузях правового регулювання суспільних відносин здійснюється на основі повної та безумовної поваги прав і свобод людини та громадянина в тому вигляді та обсязі, в якому вони закріплені в Конституції України, міжнародних стандартах прав людини, що містяться у визнаних Україною міжнародних угодах з прав людини. Формування розвиненої системи захисту прав людини передбачає в першу чергу створення в Україні високопрофесійного, доступного, авторитетного і неупередженого суду, який став би головним знаряддям захисту та поновлення прав людини [1, с. 23]. Наскрізне забезпечення прав людини в усіх сферах, формах і методах діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування виступає імперативом державної правової політики в галузі прав людини, якій має бути підпорядкована реформа всієї правової системи України [1, с. 24].

У свою чергу С.М. Солдатенко стверджує, що одне з першочергових завдань державно-правової реформи, котра активно розпочалася в Україні після прийняття Конституції України, є втілення в життя принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) [7, с. 111]. У контексті розгляду верховенства права як завдання правової реформи Ф.М. Сафін відмічає, що остання передбачає забезпечення низки найважливіших напрямів формування державності, розвитку повноцінного громадянського суспільства. Суть завдань, що стоять перед правовою реформою, – вирішення складних проблем, пов'язаних з встановленням у державі міцного та надійного правопорядку, заснованого на верховенстві права. І розпочинатися вона повинна з того, щоб повернутися до витоків, до тих основоположних засад світової правової культури, які вистраждані в багатовіковій боротьбі за забезпечення прав людини [8, с. 5 – 6].

Реалізація мети державно-правової реформи потребує чіткого і послідовного дотримання в ході реформи найважливіших конституційних принципів розбудови держави – принципу верховенства права та демократизму. Застосування цих принципів у ході реформування державної влади і місцевого самоврядування та діяльності реорганізованих органів влади і місцевого самоврядування і є передумовою правового прогресу в Україні. Саме в результаті успішного здійснення державно-правової реформи на основі цих принципів буде зроблений ще один крок на шляху створення права, яке має закріпити в своїх нормах соціальний ідеал справедливості, згідно з яким саме людина, її права, свободи, інтереси є найвищою соціальною цінністю [9, с. 88].

Лише демократичний характер реформування, відкритий характер прийняття владних

рішень через представницькі органи, наявність системи стримувань і противаг між різними гілками влади, стримування дій силових структур у межах закону та парламентського контролю, пріоритет у суспільстві принципу верховенства права можуть забезпечити формування економічної системи, орієнтованої на інтереси всього суспільства [10, с. 190]. Реалізація принципу верховенства права в ході державно-правової реформи є найважливішою передумовою досягнення панування права, правового прогресу в суспільному житті України. Саме вона має створити нове, засноване на засадах загальнолюдських цінностей державне, адміністративне, судове, муніципальне право, забезпечити єдність і внутрішню узгодженість законодавства, зміцнити правопорядок у державній діяльності та встановити нове, притаманне «державі для людини» співвідношення людини і держави [9, с. 89].

Враховуючи конституційну дію принципу верховенства права в Україні, якісні характеристики нового режиму правопорядку, утворення якого очікується внаслідок проведення правової реформи, мають бути обов'язково скореговані зі змістом цього принципу. З іншого боку, встановлення в Україні панування права, яке є наслідком дії принципу верховенства права, є неможливим без системного проведення низки правових реформ, метою яких має бути утвердження і гарантування прав людини та забезпечення пріоритету природних прав людини [11, с. 23]. Будь-яка правова реформа, що здійснюється у вітчизняній правовій системі, повинна в обов'язковому порядку виступати засобом для досягнення основної мети, яка закріплена у ст. 3 Конституції України [12, с. 27].

Отже, верховенство права та правова реформа перебувають між собою в тісному взаємозв'язку і взаємодії. У сучасній юридичній доктрині верховенство права інтерпретується одночасно як мета, завдання та принцип правової реформи. При цьому остання є одним з найефективніших та чи не єдиним можливим способом, інструментарієм встановлення режиму панування верховенства права, що особливо актуально для національних правових систем держав перехідного типу, до яких безумовно відноситься й правова система України. Це означає, що верховенство права можна досягнути, зокрема, здійснивши правову реформу.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П. Загальна концепція правової реформи в Україні: до характеристики вихідних засад / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / редкол. : В. Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 1998. – № 1 (12). – С. 15 – 24.
2. Селіванов В. Правова реформа і методологія дослідження фундаментальних проблем юридичної науки / В. Селіванов // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / редкол. : В. Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 1998. – № 4 (15). – С. 3 – 17.
3. Кривицький Ю. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України / Ю. Кривицький // Юридична Україна. – 2013. – № 8. – С. 8 – 13.
4. Кривицький Ю. В. Праворозуміння як теоретичне підґрунтя дослідження правової реформи / Ю. В. Кривицький // Кафедра теорія держави та права: етапи становлення та перспективи розвитку : матер. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 2 черв. 2016 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, Д. О. Тихомиров. – К. : НАВС, 2016. – С. 67 – 73.
5. Кривицький Ю. В. Проблемні питання правової реформи в науковому доробку академіка В.В. Копейчикова / Ю. В. Кривицький // Матеріали VI-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова (м. Київ, 17 лист. 2016 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, Д. О. Тихомиров. – К. : НАВС, 2016. – С. 77 – 79.
6. Горобец В. Д. Правовая реформа в Российской Федерации: состояние и перспективы : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / В. Д. Горобец. – М., 1992. – 19 с.
7. Солдатенко С. М. Роль нового праворозуміння у здійсненні державно-правової реформи в Україні / С. М. Солдатенко // Державно-правова реформа в Україні : матер. наук.-практ. конф. (Київ, лист. 1997 р.). – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 111 – 113.
8. Сафин Ф. М. Правовая реформа: проблемы реализации в субъектах Российской

Федерации : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Сафин Фаниль Масгутович. – Уфа, 2000. – 176 с.

9. Назаренко Є. В. Державно-правова реформа – шлях до правового прогресу / Є. В. Назаренко // Державно-правова реформа в Україні : матер. наук.-практ. конф. (Київ, лист. 1997 р.). – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 87 – 91.

10. Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні : [монографія] / О. І. Ющик. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. – 192 с.

11. Малишев Б. В. Правова реформа: поняття, ознаки, види / Б. В. Малишев // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 3. – С. 19 – 23.

12. Малишев Б. В. Цілеспрямованість правової системи: теоретико-методологічне дослідження : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Б. В. Малишев. – К., 2013. – 33 с.

**Студент 1-го курсу навчання
Рівненського відділення ННІ № 1
НАВС**

**Кривичун Вікторія Олександрівна
ПРАВОВА КУЛЬТУРА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ**

У житті людини завжди присутні цінності, що характеризують її спосіб життя та спонукають її до того чи іншого варіанта поведінки в суспільстві. Право як універсальний регулятор суспільних відносин є системою легітимних правил поведінки, що мають різні форми зовнішнього вираження та закріплення, рівень поваги до яких та уміння застосування правових знань на практиці свідчать про рівень правової культури суспільства загалом та окремої особи зокрема.

Правову культуру можна охарактеризувати як якісний стан правового життя суспільства, що відображається в наступному: досягнутому рівні правової діяльності; рівні досконалості правових актів; ступені правової свідомості та правового розвитку особистості; ступені свободи особистості й відповідальності держави та особи; рівні позитивного впливу права на суспільні відносини та їх упорядкування.

Особливістю правової культури є те, що вона являє собою не саме право, а комплекс уявлень певної спільноти людей про нього та його реалізацію. Тобто, правова культура є безпосереднім засобом правових відносин у яких визначається ступінь правової розвиненості особи, характер її правової діяльності і юридичної практики, рівень засвоєння суб'єктом правових норм та можливості об'єктивної оцінки й прогнозування подальшого розвитку суспільства та держави, характер участі у перетворенні правової дійсності, міру її правової активності, оволодіння культурою правового мислення.

Термін «Правова культура» в юридичній літературі з'явився відносно недавно, але за цей час про правову культуру написано багато наукових праць в яких об'єктом дослідження є правова культура як феномен суспільного життя, а предметом – теоретичні і практичні аспекти, зміст та формування правової культури [2, с. 353].

У науковій юридичній літературі існують різні підходи до розуміння правової культури. Наприклад, правова культура – це: особливе соціальне явище яке повинне сприйматися як правовий стан самої особистості так і певної групи людей (В.П. Сальніков); обумовлений соціальний, духовний, політичний та економічний якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правової свідомості і в цілому рівня правового розвитку суб'єкта... (А.П. Семітко); система поглядів, оцінок, переконань, установок загально важливих соціальних цінностей, юридичних прав і обов'язків які формують позитивне ставлення до права, законності, правопорядку, забезпечують соціально значущі знання про правову сферу (Е.В. Аграновська).

В загальній теорії права правова культура визначається як система правових цінностей, що